

Yörük Ali Efe (1896–1951)

Kurtuluş Savaşı'nda Aydın yöresinde büyük yararlıklar göstermiş efelerdendir. 1895 yılında Aydın'ın Sultanhisar ilçesine bağlı Kavaklı köyünde doğdu. Babası Saritekeli aşiretinden İbrahimioğlu Apti, annesi Yörüklerin Atmaca aşiretinden Fatma'dır. I. Dünya Savaşı yıllarında İzmir'de Depo Alayı'nda askerlik görevini yapan Yörük Ali, Ermeni bir takım subayının (Karabet Efendi) yoktan bir bahane ile tokat atması üzerine Kafkas Cephesi'ne sevk edilirken kaçarak köyüne gitti. Bir süre Aydın dağlarında dolaştıktan sonra Alanyalı Molla Ahmet Efe müfrezesine katıldı (1914). Yörük Ali Efe daha sonra çok samimi olduğu arkadaşı Kılıoğlu Hüseyin ile de burada tanıştı. Kısa zamanda Molla Ahmet Efe'nin ve tüm kızanların güven ve sevgisini kazanarak grupta ikinci adam konumuna yükseldi. Alanyalı Molla Ahmet'in Bozdoğan Kavaklıdere baskınında ölmesi üzerine müfrezenin başı olarak 1918 yılı ortalarına kadar bölge dağlarında dolaştı. Bu tarihte hükümetin himayesine sığınarak eşkiya takibi ile görevlendirildi. Çetenin dağılmasıyla birlikte Yörük Ali ile Kılıoğlu Hüseyin bir müddet beraber gezdiler, daha sonra ayrılarak ayrı ayrı çeteler teşkil ettiler. Yörük Ali Efe 1918 sonlarında memleketi Sultanhisar'a geri döndü.

27 Mayıs 1919'da Aydın'ın işgali sonrası Menderes Nehri kuzey kısmı Yunanlıların kontrolü altına girince Yörük Ali Efe, Kılıoğlu Hüseyin Efe ve Kozalaklı Mehmet Efe ile beraber Çine Yağcılar Köyü'nü karargâh haline getirdiler. İşgalin bütün Aydın Ovası'na yayıldığı bu dönemde 57. Tümen Komutanı Miralay Mehmet Şefik (Aker)'in öncülüğünde girişimler başlatıldı. Böylece subaylar ile efelerin ortak bir mücadele etrafında birleştirilebilmesi amacıyla önce Yağcılar Köyü'nde daha sonra Çine Askerlik Şubesi'nde birer görüşme gerçekleşti. Bu görüşmelerde Yörük Ali Efe ve onunla birlikte olan efelerin desteği istendi. Karşılık olarak da suçlarının affedileceği her birine rütbe ve madalya verileceği bildirildi. Yörük Ali Efe Çine Askerlik Şubesi'ndeki görüşmede Albay Şefik Bey'in konuşmasını dinledikten sonra istiklal mücadelesine destek olacaklarını şu sözlerle bildirdi: *"...Bey amca, sen hiç merak etme. Allah'ın izni ile yarın Bismillah deyip işe başlayacağız. Bundan sonra işimiz Yunan ile uğraşmak olmalıdır. Milleti hep eşraf aldattı. Yoksa biz şimdiye kadar hiç durmazdık. Bize yalnız silah, cephan ve zabıt ver. Nasıl emredersen senin sözünü tutacağız."* Böylece Yörük Ali Efe ile Kılıoğlu Hüseyin Efe çeteleriyle birlikte genç subaylar grubuna katılmış oldu. Aydın'da Kuva-yı Milliye'nin kurulmasını sağlayan bu harekette başlangıçta 17 kişi yer aldı, çeteye katılanların sayısı her geçen gün arttı. Çete içinde teğmen, çavuş gibi askerlerle birlikte sivil memur ve kendi kızanları yer alıyordu. Yörük Ali Efe bu dönemde çetesindeki zeybeklerden, yöre halkına ve askerler arasında saygı duyulan güvenilir bir kişi oldu.

Kuva-yı Milliye müfrezesinin ilk yaptığı baskın Büyük Menderes bölgesinde Yunan ordusunun elinde bulunan Malgaç Çayı üzerindeki demiryolu köprüsüdür. Sultanhisar'ın 1.5 km. doğusunda bulunan demiryolu köprüsü Malkoç (Malgaç) Köprüsü adıyla bilinmektedir. Yunan kuvvetleri, Nazilli'de buldukları sürece personel ve ikmal nakliyatını demiryolu üzerinden yaptıkları için bu kritik köprüyü emniyete almak zorunda idiler. Yörük Ali Efe Çetesi 16/17 Haziran 1919'da Malgaç Çayı köprü baskınına almış iki kişilik bir grupla gerçekleştirildi. Malgaç Baskını sonucunda Malgaç Köprüsü ve demiryolu tahrip edildi. Baskın aynı zamanda Yunan karakolundaki tüm kuvvetlerin imha edilmesini, çok sayıda silâh ve cephanenin ele geçirilmesini sağladı.

Yörük Ali Efe Malgaç Baskını'ndan sonra çetesiyle 20 Haziran 1919 Cuma günü Nazilli'ye girdi. Yunanlılar bu sırada sessizce Aydın'a doğru çekilmişlerdi. Nazilli'den sonra Yunanlılar tarafından 27 Mayıs 1919'da işgal edilen Aydın'ın, Millî Kuvvetler tarafından 30 Haziran 1919'da geri alınışında önemli rol oynadı. Bu harekât Kuva-yı Milliye'nin düzenli, kendisinden çok üstün ve modern bir orduya karşı ilk başarılı harekâttır. Kuva-yı Milliye güçlerinin eline geçen Aydın üç gün sonra, destek alan Yunan kuvvetleri tarafından tekrar işgal edildi (4 Temmuz 1919). Milli Mücadele dönemi

içinde Yunanlılara karşı daha etkin mücadele edebilmek amacıyla Menderes Ovası'nda biri Demirci Mehmet Efe'ye diğeri Yörük Ali Efe'ye mensup müfrezeler biner kişilik iki tabur haline getirildi. 57. Tümen Komutanı Miralay Şefik (Aker) Bey'in desteği ile oluşturulan bu birliklerden Demirci Mehmet Efe'ninki "Milli Menderes Alayı" adını alırken Yörük Ali Efe'nin kontrolünde bulunan alaya "Milli Aydın Alayı" adı verildi. Yörük Ali Efe, "Aydın Güney Bölgesi Komutanı" olarak karargâhını Umurlu'nun Çayyüzü Köyü'nde kurdu.

Batı Cephesi'nde düzenli ordu kuruluncaya kadar, bu bölgedeki çatışmalarda Yörük Ali Efe, Demirci Mehmet Efe ile beraber Yunanlıların ilerleyişine engel oldu. İki efe arasındaki işbirliği zaman zaman hâkimiyet mücadelesine de dönüşmüş özellikle Milli Mücadele'nin başlangıç aşamasında birtakım çekişmeler yaşanmıştır. Efeler arasındaki en büyük çatışma "Denizli Hadisesi" olarak tarihe geçen olaydır. Ankara'da da büyük çapta yansımaları olan bu olay, meclise yansımış Mustafa Kemal ile efeler arasında yazışmalar olmuştur. Mustafa Kemal yaşanan çatışmada tarafsız kalmış, bölgenin kontrol altına alınabilmesi için bir kumandan gönderileceğini bildirmiştir.

Yörük Ali Efe düzenli ordu birlikleri kurulduktan sonra da bölgede etkinliğini devam ettirdi. Özellikle asayişsizlik olaylarının çözümünde bölgedeki idari birimler ondan yardım istemişlerdi. Başında bulunduğu Milli Aydın Alayı ile Muğla, Çine, Nazilli ve Denizli Heyet-i Merkeziye'leriyle işbirliği içinde istiklal mücadelesini yürüttü. Çerkez Ethem'in Ankara Hükümeti'ni devirmek için kendisine ilettiği işbirliği tekliflerine itibar etmedi. Tam aksine bu teklifi getirenleri tevkif ederek Ankara İstiklal Mahkemesi'ne gönderdi ve idam ettirdi. Batı Cephesi'nde düzenli ordunun kurulmasıyla Yörük Ali Efe kuvvetleri de -37. Alay ismini alarak -57. Tümen'e katıldı. Millî Mücadele dönemi ve Kurtuluş Savaşı'ndaki hizmetleri nedeniyle İstiklâl Madalyası ile ödüllendirildi. Yörük Ali Efe, Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasından sonra bir süre İzmir'de yaşadı. Daha sonra Aydın iline bağlı Yenipazar bucağına yerleşerek burada çiftçilikle uğraştı. 1925 yılında İzmir'de geçirdiği atlı tramvay kazası sonucunda iki bacağı dizkapakları altından kesildi. Okuma yazmayı yirmi beş yaşında öğrenen Yörük Ali Efe, kalan yaşamında "okumayı" çok ayrıcalıklı bir yerde tuttu. 1934'de "Yörük" soyadını aldı. 1951 yılında öldü; vasiyeti üzerine Yenipazar'da toprağa verildi. Yörük Ali Efe, Güneybatı Ege'nin Milli Aydın alayı Komutanı olduğu kadar, Türkiye Cumhuriyeti ordusunda Albay rütbesiyle görev yapan ulusal kahramandır. Adına yakılmış türkülerle birlikte bugün, Aydın'da, Aydın Belediyesi'nce yaptırılan bir heykeli bulunmaktadır.

Derya GENÇ ACAR

KAYNAKÇA

AKKOYUN, Turan, **Milli Mücadele'de Aydın Kuva-yı Milliyesi**, Kümbet Yayınları, Afyonkarahisar, 2014.

ALPKAYA, Şükrü Oğuz, **Yörük Ali Efe**, Der: Atilla Oral, Demkar Yayınevi, İstanbul, 2009.

APAK, Rahmi, **İstiklâl Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Güven Basımevi, İstanbul 1942.

AYDINEL, Sıtkı, "Kuva-yı Milliye ve Yörük Ali Efe", **Milli Mücadele'de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe**, Ed: Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediye Başkanlığı Yay., Aydın, 2007, s. 95-106.

DEMİRAYAK, Sadettin, **Kuva-yı Milliye'nin Aydın'da Doğuşu (Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'nin Faaliyetleri)**, Tuna Ofset Matbaası, Aydın 2007.

GÖKBEL, Asaf, **Millî Mücadele'de Aydın**, Coşkun Matbaası, Aydın 1964.

KANDEMİR, Feridun, "Efeler Diyarında, Yörük Ali Efe Hatıralarını Anlatıyor", **Tasvir-i Efkâr Gazetesi**, 5, 8, 9

Mayıs1940.

SÜRGEVİL, Sabri, “Milli Mücadele ve Yörük Ali Efe”, **Milli Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe**, Ed: Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediye Başkanlığı Yay., Aydın, 2007, s.137-145.

19/08/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yoruk-ali-efe-1896-1951/?pdf=3262> adresinden erişilmiştir